

Wist je dat in Nederland groepen in kinderdagverblijven vaak maar één speelruimte hebben? In het buitenland hebben ze vaak twee of meerdere (kleine) ruimten. Dr. Ine van Liempd heeft onderzoek gedaan naar het ontdekken van de binnenspeelruimte in kinderdagverblijven door jonge kinderen. Su'en Verweij, redactieraadlid voor KIDDO en pedagoog bij het Nederlands Jeugdinstituut, sprak met haar.

Wat doe je met die derde pedagoog?

De binnenspeelruimte van verticale groepen onder de loep

Volgens de pedagogiek van Loris Malaguzzi (Reggio Emilia) is een kind omgeven door drie pedagogen. De andere kinderen zijn de eerste pedagoog; kinderen leren ontzettend veel van elkaar. Volwassenen, ouders en pedagogisch medewerkers, zijn de tweede pedagoog. Malaguzzi noemde de ruimte om het kind heen de derde pedagoog, omdat die van groot belang is. Hoog tijd dus om de invloed van de ruimte op het welbevinden en de ontwikkeling van kinderen in verticale groepen nader te bekijken.

Wat heb je precies onderzocht?

Ine van Liempd: 'Ik heb onderzocht hoe kinderen in verticale groepen tijdens vrij spel de ruimte gebruiken. In elke ruimte staan tafels, stoelen en kasten; elke ruimte heeft speelhoeken, wat doen kinderen daarmee?'

De belangrijkste conclusie van je proefschrift is dat exploratief en sociaal gedrag van kinderen gerelateerd is aan de ruimtelijke componenten van de binnenspeelruimte van kinderdagverblijven. Wat betekent dat?

'Dit betekent dat de manier waarop de speelruimte is ingericht

van invloed is op de manier waarop kinderen samen, alleen of naast elkaar spelen, en ook op de manier waarop kinderen de ruimten gebruiken en exploreren, waarmee we bedoelen: onderzoeken.'

Wat is exploratief spel?

'Je kunt zeggen dat eigenlijk al het spel van kinderen in de leeftijd van 0 tot 4 jaar exploratief is. Jonge kinderen zijn permanent aan het exploreren: ze onderzoeken hoe spelmaterialen in elkaar zit en wat je ermee kunt doen. Op allerlei manieren: hoe kun je blokken zo stapelen dat het een toren wordt, en wanneer valt hij om (en hoe komt dat?). Zo onderzoeken en ontdekken kinderen ook wat je bijvoorbeeld met grote componenten in een ruimte, zoals een tafel, kunt doen: eraan zitten, maar ook eraan staan, je eraan optrekken en erlangs lopen, eronder kruipen, met je vuistjes erop timmeren.'

Waarom is exploratief spel belangrijk?

'Exploratie is zo belangrijk omdat kinderen op die manier leren hoe de wereld in elkaar steekt. Ze ontdekken eigenschappen van bijvoorbeeld een stoel: hoe hoog hij is, hoe stevig, hoe zwaar, van wat voor materiaal hij gemaakt is, en leren

En dan nu jullie ruimte...

Werk jij in een verticale groep en wil je morgen jullie ruimte onder de loep nemen? Kijk eens naar deze punten:

- Maak voldoende plekken, niet alleen voor samenspel maar ook kleinere plekken waar 1 of 2 kinderen ongestoord bezig kunnen zijn. Zowel voor de 3plus-kinderen als de dreumesen. Gebruik bijvoorbeeld hekjes (of een plek in de gang) om een speciale plek te maken voor 3plus-kinderen om hun fijne motorische vaardigheden te oefenen of een grondbox waar de kruipers ongestoord hun gang kunnen gaan.
- Zorg dat je minstens één lage tafel hebt en leg materialen klaar die kinderen daar kunnen gebruiken.
- Maak tijdens vrij spel tijdelijke speelplekjes op de vloer, met een kleedje en daarop spelmateriaal, een verrijdbaar kastje of een tentje. Doe dat dan op een plek zodat anderen er toch gemakkelijk omheen kunnen lopen als ze van A naar B gaan.
- Is jullie gezamenlijke speelhal (door meerdere groepen te gebruiken) goed ingericht? Hoe vaak gebruiken jullie die per dag? Bekijk samen met collega's hoe je deze plek optimaal benut.

tegelijktijd over zichzelf. Een kruiper kan nog niet zelf op een stoel gaan zitten, maar ontdekt wel dat ze eronder kan kruipen, dat ze zich tot staan kan optrekken, dat je speelgoed op de zitting kunt leggen, en dat de stoel soms ook kan omvallen. De peuter ontdekt dat de kruk van juf op wielletjes te verrijden is, dat je hem rond kan draaien, en

dat hoe harder je duwt, hoe sneller de kruk rijdt. En dat het heel spannend is om op zo'n verrijdbare kruk te klimmen (want daar is de peuter nog te klein en zijn motoriek nog te weinig stabiel voor). Door al dat 'onderzoekend spelen' leren kinderen spelenderwijs over allerlei elementen in hun omgeving, en over zichzelf. Ze gaan verbanden zien tussen hun eigen acties en wat die acties teweegbrengen. En zo leren ze bijvoorbeeld dat het veiliger is om je op te trekken aan een tafel of een hekje dan aan een stoelleuning of een kruk op wielletjes.'

Hoe kunnen begeleiders exploratief spel stimuleren?

'Hoewel ik in mijn onderzoek niet gedetailleerd naar spelmaterialen heb gekeken, spreekt het voor zich dat je exploratief spel stimuleert door gevarieerde spelmaterialen aan te bieden. Met gevarieerd bedoel ik dat je ook echt verschillend materiaal aanbiedt: niet alleen plastic speelgoed, maar ook van hout, van stof, van papier. En liefst veel 'open' materialen waar kinderen zelf combinaties mee kunnen maken, zoals blokken, kartonnen dozen, lappen stof, maar ook klei, pijpenragers, verf en ander kunstzinnig materiaal.

Daarnaast is het heel belangrijk om herkenbare speelplekken te maken waar kinderen, samen of alleen, kunnen exploreren. In mijn onderzoek bleek dat kinderen het meest intensief spelen in deze afgebakende en duidelijke speelplekken (zoals de huishoek of een bouwhoek) maar ook aan lage tafeltjes. Daarbij is een belangrijke voorwaarde dat er inderdaad ook hier spelmateriaal binnen handbereik is. Pedagogisch medewerkers kunnen aan het begin van een vrij-spelperiode de ruimte voorbereiden door alvast spelmateriaal klaar te zetten. Of liever nog: door spelmateriaal goed zichtbaar en bereikbaar, in een kastje direct bij de speelplekken en bij de tafel, aan te bieden.'

'Pedagogisch medewerkers kunnen exploratief spel bovendien stimuleren door minder vaak tussendoor alles op te ruimen. Tijdens mijn onderzoek viel me op dat ze aan het eind van een vrij-spelperiode vaak de hele ruimte opruimen. Ik snap dat je de vloer, waar je loopt, vrij wilt houden. Maar waarom bijvoorbeeld de bouwhoek helemaal opruimen? Je kunt kinderen hierdoor onbedoeld afremmen in hun spel. Ze zijn iets aan het bouwen of sorteren, ze zijn combinaties aan het maken van bijvoorbeeld autootjes en blokken, en na de fruihtap is alles verdwenen en moeten ze weer opnieuw beginnen. Ontzettend jammer, want juist door langer met iets bezig te zijn,

raken kinderen meer betrokken in hun spel en ontdekken ze nieuwe mogelijkheden. Mijn devies zou zijn: laat het werk waar kinderen nog mee spelen staan of liggen, en ruim alleen dat op wat echt in de weg staat.'

Kun je uitleggen hoe sociaal gedrag samenhangt met de ruimte?

'We zien in deze leeftijdsgroep nog hoofdzakelijk "alleen spel" en "naast elkaar spel", en nog geen echt actief samenspel. Sociaal spel neemt toe naarmate de kinderen ouder worden.

Sociaal spel vond in mijn onderzoek vooral plaats in de activiteitenhoeken en op de vrije vloer, en maar weinig aan tafel. Jonge kinderen (1 tot 2 jaar) die alleen speelden, deden dat vooral op de vrije vloer, dus de lege ruimte die eigenlijk bedoeld is als 'verkeersruimte' om je door de groep te kunnen verplaatsen. Het vormt geen onderdeel van een activiteit of speelhoek. Misschien komt dat doordat ze dan makkelijker oogcontact kunnen houden met de begeleider.

Of doordat de activiteitenplekken in een verticale groep al 'bezet' worden door de oudere kinderen. Die vrije vloer werd trouwens tijdens alle spelvormen (alleen, samen, parallel) het meest gebruikt.

Als de jonge kinderen (1 tot 2 jaar) samen met speelgoed speelden, deden ze dat het meest in de activiteitenhoeken. Misschien komt dat omdat de kleintjes nog niet zo ervaren zijn in het samenspel, en ze daarom liever een overzichtelijke plek kiezen dan de vrije vloer, waar ze gemakkelijk door anderen gestoord kunnen worden.'

Een voorbeeld van een open-deurenaanpak

De groep Krekels heeft een rustige speelruimte met een huishoek en een kussenhoek, die vooral de jongste kinderen gebruiken (baby's bevinden zich hier ook), maar waar ook oudere kinderen rustig kunnen spelen. Daarnaast ligt een kleinere ruimte, speciaal bestemd voor de driejarigen die er zelfstandig kunnen spelen. Ze kunnen daar bijvoorbeeld bouwen of met auto's en treinen spelen. Een aangrenzende grote speelruimte, gedeeld met de naastgelegen groep, wordt vooral door de oudere kinderen gebruikt voor knutsel- en 'drukke' beweegactiviteiten, maar ook om samen met de burens te eten. Dit is een voorbeeld van een zogenaamde open-deurenaanpak waarbij kinderen gebruik kunnen maken van meerdere ruimten.

Wat wil je het werkveld graag meegeven na je onderzoek?

'Ik heb nu alleen verticale groepen onderzocht, en daarin dan de kinderen die zelfstandig de ruimte kunnen gebruiken (de kruipers en de lopers). Ik heb gezien dat kinderen ook tijdens vrij spel vaak niet aan echt intensief exploreren toekomen. Ze zijn niet gericht met iets bezig en gaan vaak van het een naar het ander. Ik vermoed dat dat, deels, door de groepssamenstelling komt. De oudere kinderen hebben noodgedwongen minder open materialen zoals kleine blokken, steentjes, maar ook knutselmateriaal als verf, klei, potloden tot hun beschikking (want die zijn te riskant voor de kleintjes). De kleintjes hebben te maken met grotere, fysiek sterkere en handigere kinderen, waardoor ze waarschijnlijk vaker (onbedoeld) in hun exploratieve spel gestoord worden. Mijn pleidooi is (naast onderzoek in horizontale groepen) om heel goed na te denken over de inrichting van verticale groepen en vooral te onderzoeken of je meerdere ruimten (gang, slaapruijme) geschikt kan maken voor activiteiten zodat je bijvoorbeeld echt speciale plekken kan maken voor de oudere kinderen en voor de jongere kinderen.' ◀

Meer lezen?

Liempd, I. van. (2018). *Exploring childcare spaces. Young children's exploration of the indoor play space in center-based childcare*. Universiteit Utrecht.

Je kunt het proefschrift downloaden via www.uu.nl en www.akta.nl, waarop je nog meer over Ine kunt lezen.

Tip: *Ruimten maken voor nul tot vier jaar. Over het inrichten van kinderdagverblijven en peuterspeelzalen*. Ed Hoekstra & Ine van Liempd. Uitgeverij SWP. www.swpbook.com/1456